

Però degué haver-hi encara col·laboració de la influència d'altres mots arrelats en el Baix Roine, com els que cito en nota,⁵ i en particular el verb *enlabrenà* 'embruixar', que llegim en la mateixa història de *Nerto*: el jugador fatal que ho perd tot, se sent «fasciné»⁵ quan l'arrossega la passió cap a la ruïna: «quand la fourtuno vòu pas rire! / --- / m'avién segur *enlabrenà* / --- jouguère a mort e perdeguère» (*Nerto* I, p. 32, c. al v. 100). Això pogué partir d'una variant fonètica de l'it. *avvelenare*, cast. *envenenar* (*embre-lenà > *enlabrenà*), i degué haver-hi influència recíproca, que acabà per identificar del tot la forma dels dos mots en un radical únic (*a*)*labren-*, per designar alhora l'animal màgic, de nom provinent de SALAMANDRA, i el de l'acció d'embruixar, fascinar; aquest crec que hauria donat també *hal(le)brener* 'rendir de fatiga' usat per Rabelais (Spitzer, *BbZRPb*. xxix, 37).

No sé si aclarirem l'origen de l'*alabren* paperaire, però almenys hem pogut aclarir el sentit i el procés creatiu del nom de l'animal màgic, i hem arribat a precebre tota la seva ampla base en el terreny de la màgica popular. I segurs que una comparació popular no mancava de base, podem imaginar que l'home que vivia en cofurnes sota el nivell del canal del molí, i exposat a la bravada ardent de les tines de pasta, en estuba xardorosa, per fer-ne el paper, bé podia ser comparat amb una *alabreno*. El mot pogué ja venir de França per comparació feta allà, o bé hi hagué un temps en què l'*alabreno* 'salamandra' era també coneguda dels nostres, que al capdavant el terreny de la màgica era internacional.⁶ Per acabar, ignoro quin és el contingut real del nom d'un *Joannes Rogerius Labran*, *faber ferrarius*, declarant en un procés d'Organyà de 1573 (Carreras Candi, *MiscHistCat*. II, 92), i per tant no goso conjecturar si ací pogué haver-hi quelcom de relacionat amb el paperaire *alabrent*.

¹ Potser ja en alguna de les eds. anteriors, però en tot cas no encara en la de 1780. — ² Però sembla que allí no s'usa el mot. MGadea, que era alcoià, en el seu dicc. l'anomena «*sacador*: el oficial que saca, a un tierno, el papal de la tina» i dóna la qualificació de «català» a *alabrén*. — ³ Si no és que ens fixem en el suplici de sant Llorenç, rostit sobre unes graelles, ço que ha conduït a un ús furbesco *lorenzo* o *lorenza* 'reixa', i a una frase proverbial it. *arrostito sulla gratella come San Lorenzo*, i a l'aforisme meteorològic «San Lorenzo della gran caldura, Sant' Antonio dalla gran freddura: l'uno e l'altro poco dura». Migliorini, *Dal Nome Proprio al Nome Comune*, p. 132. Si l'*alabrent* està exposat a gran calor, hi hauria doncs alguna base. Però tot això és ben dubtós. — ⁴ Tanmateix l'epítet en aparença merament tabuístic *la blando* (també *la sourdo*) que com eufemisme usen els provençals parlant de l'*alabreno* «per por d'esmentar el nom veritable», com explica Mistral en la nota 17 a *Calendau*, cant XII, en l'origen no seria tal adjectiu sinó una forma de SALAMANDRA conservada en alguns llocs en comptes d'*alabreno*. Recordem que a Grassa, en el país de *Calendau*, es conservava fins al segle pas-

sat l'ús de l'article *sa* de IPSA, ço que hagué de facilitar aquesta deglutinació. — ⁵ *Alabre*, que sembla variant d'*alarb*, deu ser 'devorador ferotge': «sian mort sus nòsti cambo! *alabre* / de sang uman e de calabre, / dins nòsti bos e nòsti vabre, / un moustre, un flèu di diéu, barrulo ---» («avide», *Mireio* XI, 54.4); «Colo de-z-Ais, cresten *arèbre* / de la Sambuco, vièi genebre, / grand pin que vestissès li baus de l'Esterèu ---», *Mireio* XI, 65.1 (trad. «crêtes abruptes»). — ⁶ Per a una altra comparació animal sembla que ja no hi hauria tanta base: el fr. *balbran* 'ànec silvestre jove', antigament *halebran* (Ménagier, S. XIV) o *alebran* (Rabelais, Ve Livre, cap. 14, ed. Plattard, p. 46), provinent de l'a.-al. mj. *halberent* (pròpiament 'ànec a mitges'). Veg. en el DCEC algun camí d'influència possible. En tot cas influències secundàries és probable que hi fossin entre tots aquests mots. (Bertoldi els atribueix afins castellans i un origen pre-romà, *ZRPb*. LVI, 180.) I encara un almerienc *laurel* 'liró', per al qual, DCEC III, 106a48.

Alacai, *alaciao*, V. *lakai* *Alacaigut*, V. *ala*

ALACRA, de l'àr. vg. *al-ʿaqrāb* (clàssic *al-ʿāqrab*) id. □ 1.ª doc.: 1460, *Spill*, JRoig.

«Les dones --- per llurs --- manyes, / són alimanyes, / serp tortuosa --- / tavà, mustela, / vespa, *alacrà*, / rabiós ca ---» (v. 7707); veg. també l'ex. de Roís de Corella que en cita el DAG, i els dels lexicògrafs valencians, des del de Ros i el de Sanelo: «*alacrà*: alacrán; ascilla [“esecilla”] con que se traban los botones» (f. 26, i cf. Gulsoy). El cast. *alacrán* és més antic [S. XIII] i tingué sempre abast més general dins el seu domini: *escorpión* fou sempre allà un mot savi, que ja necessitava ser explicat quan l'usaven els astrònoms del Rei Savi en el S. XIII; i passà també al port. (*alacrau* (i fins al galleg, amb altres variants, veg. DECH; DCEC I, 74; IV, 900ss., s. v.). En el nostre domini lingüístic el mot llatí ha perviscut sempre amb caràcter popular, en la forma *escorpi*, comuna als quatre dialectes del Nord; l'àrea d'*alacrà* i les seves variants comença només des de la Serralada Ibèrica; en la zona valenciana, a partir del Maestrat Sud: Serra d'En Galceran, la Pobra Tornesa, el muntanyam de la Calderona (Serra, Bétera, Olocou, Llíria, Cassinos), etc., el Centre (Renat, *El Camí*, 14-iv-34), i Dellà-Xúquer fins a la Font de la Figuera i l'extrem Migjorn (Mutmamel, etc.).

²⁰ En aquelles terres hi ha variants vulgars, de les quals interessa particularment, com a explicable directament per l'àrab, *arreclau*, que vaig sentir en el Sud del Matarranya (Bellmunt de Mesquí, la Torre de Vilella, 1955), on es combina, amb la vocalització de la -b, com en portuguès, una metàtesi que retrobem en certs parlars aragonesos i del Migjorn lleonès (Salamanca, Céspedes). En el País Valencià està localment molt estesa una forma deguda a confusió amb el nom de malaltia *alacrà* 'icterícia' — també arabisme i que en la seva evolució fonètica s'ha ressentit viceversa de